

Recenzie

Ján Mišovič: *Kvalitatívni výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*

Praha: SLON, 2019, s. 292, ISBN 978-80-7419-285-2

Podľa slov autora kniha *Kvalitatívni výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor* reaguje na zvyšujúce sa využívanie kvalitatívneho výskumu. Svoj pôvodný zámer poukávať na interdisciplinárnu využiteľnosť takéhoto rozhovoru pretvoril na základe pripomienok iných odborníkov z danej oblasti tak, aby kniha pôsobila čo najprehľadnejšie a bola zrozumiteľná pre čitateľa.

Hoci sa na prvý pohľad môže javiť polostruktúrovaný rozhovor jednoduchý a ľahko realizovateľný, na to, aby mohol priniesť požadované kvalitné kvalitatívne dáta, musí spĺňať isté zásady a požiadavky.

Kniha je rozdelená do 6 častí, v ktorých sú prediskutované paradigmatické a kategoriálne zakotvenia polostruktúrovaného rozhovoru, ako aj jeho jednotlivé etapy, črty a aspekty. Nakoniec autor analyzuje parametre a hodnotí kvalitu rozhovorov. Na dokumentáciu svojich tvrdení a záverov využíva rôznorodé príklady rozhovorov z praxe.

V úvode autor prináša krátky prehľad charakteristík kvalitatívneho a kvantitatívneho prístupu v sociológii. V prvých dvoch kapitolách sa venuje tomu, ako si má výskumník ujasniť a definovať výskumný problém, výber aktérov a informátorov. Ďalej rozoberá typy otázok, charakterizuje etickú rovinu výskumu a morálne povinnosti výskumníka.

V tretej kapitole pokračuje autor v opise hlavných črt polostruktúrovaného rozhovoru. Venuje sa tu však aj jednotlivostiam v jeho príprave, priebehu a možným problémom. V záverečnej podkapitole autor vymedzuje hranice, ktoré určujú, čo nie je polostruktúrovaným rozhovorom využiteľným v kvalitatívnom výskume. Na príklade otázok vybraných z výskumov v minulosti, ktoré využívajú otvorené otázky smerujúce napríklad k jednoslovej odpovedi, ukazuje, s odvolaním sa na predchádzajúce kapitoly, nevhodnosť týchto otázok pre kvalitatívny výskum, ilustruje rozsah a formu otázok využitých v kvantitatívnom výskume. Podľa názoru autora je znalosť kvantitatívneho výskumu dobrým základom pre zvládnutie kvalitatívneho výskumu. Autor v tejto kapitole ďalej síce uvádza príklady mylného využitia polostruktúrovaných otázok namiesto otázok uzavretých a zdôrazňuje, že otvorená otázka v kvalitatívnom výskume nepoukazuje na to, ktorá dimenzia odpovede má byť dôležitá (s. 102), no podľa môjho názoru sa príliš obšírne zaoberá otázkou, čo robiť, aby bol výskum skutočne kvalitatívny. Miesto tejto rozsiahlej časti by som považovala za prínosnejšie, keby boli uvedené aj úvahy o kombinácii kvalitatívneho a kvantitatívneho výskumu a príklady toho, ako by mohla správna kombinácia týchto výskumov priniesť synergický efekt, ako a akým chybám sa pri kombinácii týchto výskumov vyhnúť.

Jednotlivé etapy kvalitatívnej analýzy sú opísané v kapitole číslo 4. Pri príprave dát na analýzu autor neostáva len pri štyroch základných typoch transkripcie, ale obohacuje analýzu o svoje vlastné názory a pri tvorbe tabuliek doporučuje charakteristiky pre ich správne vytvorenie. V rámci okolností ovplyvňujúcich kvalitatívnu analýzu poukazuje na štyri spôsoby ich ďalšieho spracovania a najrozšírenejšie postupy a techniky, akými sú technika vytvárania trsov, zachytenia vzorcov, technika prostého vymenovania, technika kontrastovania a porovnávanie, technika využitia metafor, technika vyznačovania a vyhľadávania vzťahov a technika faktorovania. Osobitne rozoberá cestu k zakotveniu teórie. Pre otvorené kódovanie sú v tabuľke na s. 165 zhrnuté základné jednoduché otázky s príkladmi

ich rozšírených ekvivalentov, na ďalších stranách sú na konkrétnych príkladoch ilustrované ďalšie charakteristiky a techniky spracovania dát otvoreným, axiálnym a selektívnym kódovaním.

Vysvetlením, ako vytvoriť základnú schému príbehu, ktorá je prvým krokom pre úspešnú interpretáciu dát, začína kapitola 5. Pokiaľ sa táto kniha stane pre čitateľa zdrojom inšpirácie pre budúce výskumy, bude sa pravdepodobne k tejto kapitole často vracat'. Na príklade je ukázaný postup zavádzania dát do tabuľky so zreteľom na každú čiastkovú výskumnú otázku či interpretáciu výsledkov formou grafickej schémy a rámcovej analýzy. Príklady ilustrujú aj využitie prvkov zakotvenej teórie pri prezentácii výsledkov prípadových štúdií a publikácií.

V kapitole 6 venovanej kvalite kvalitatívneho výskumu a jeho parametrom by som vzhľadom ku kvalite a prepracovanosti knihy privítala príklady z konkrétnych rozhovorov pri vysvetľovaní validity, reliability a využitia analýzy deviantných prípadov.

V záverečnej kapitole je zdôraznené, že pri teoretickom vymedzení témy len cieľ a otázka nestačia. Ako dôležité je tu vymedzené určenie si, či pôjde o konverzáciu alebo o získavanie strohých odpovedí, čo určí rámec a mieru, do akej budú mať kvalitatívne dáta konečnú podobu. Výskumník musí pritom, podľa autora, objasniť latentnú stránku rozhovoru a otázky ponúkať tak, aby umožnili komunikačnému partnerovi rozhovoriť sa, aby bolo zrejmé, ktoré fakty pokladá sám aktér za najdôležitejšie. Autor opäť apeluje na morálne záväzky výskumníka počnúc od informovanosťou aktéra cez samotný priebeh a dôstojné ukončenie vzájomnej spolupráce. Svoj rozbor zavŕšil poukázaním na vysokú mieru využitia pološtruktúrovaných rozhovorov v kvalitatívnych výskumoch už v deväťdesiatych rokoch a dokumentuje percentuálne mieru ich použitia v *Qualitative Health Research* a v časopise Britskej sociologickej spoločnosti z tohto obdobia podľa výskumov kvalitatívneho vedca Davida Silvermana (na Slovensku vyšla jeho praktická príručka *Ako robiť kvalitatívny výskum*).

Kniha je užitočnou pomôckou pre mnohých, ktorí sa túto výskumnú metódu rozhodli využiť, ako aj pre tých, ktorí sa s ňou chcú oboznámiť, či sa rozhodujú o jej vhodnosti pre svoj výskum. Autor okrem vlastných skúseností využíva na rozbor témy široké spektrum celosvetovej literatúry od roku 1947 až do roku 2017 a množstvo ilustračných príkladov z praxe, čo knihu obohatilo a ucelilo. Určite ide o dielo, ktoré je možné ďalej rozvíjať a tak posunúť výskum o ďalší krôčik.

Kniha je uvedená ako študijný text. Vďaka svojmu zrozumiteľnému jazyku a množstvu príkladov z praxe môže poslúžiť pre začínajúcich vedcov či študentov, ktorí sa chcú bližšie oboznámiť s kvalitatívnym výskumom zameraným na pološtruktúrovaný rozhovor. V tejto sfére skúsenejšia odborná verejnosť pravdepodobne ocení predovšetkým to, že ide o prvú ucelenú publikáciu zrozumiteľnú širokej slovenskej odbornej verejnosti, ktorá sa venuje tejto technike získavania dát pre kvalitatívny výskum, bohato ilustrovanú príkladmi z rôznych oblastí, čias a častí sveta.

Mária Bystrianska
Sociologický ústav SAV, Bratislava